

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОГО, ФІНАНСОВОГО ТА
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Навчально-методична розробка

УЖГОРОД-2024

Фенич Я.В. Муніципальне право: навчально-методична розробка для студентів юридичного факультету. – Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2024. – 40 с.

Підготували:

Фенич Я.В. – к.ю.н., доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДВНЗ «УжНУ»;

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Протоколом № 1 від 26 серпня 2024 року.

Навчально-методична розробка затверджена на засіданні науково-методичної комісії

юридичного факультету УжНУ

Протоколом № 1 від 03 вересня 2024 року.

© Фенич Я.В., 2024

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2024

ВСТУП

Одним з найбільш примітних явищ у становленні та розвитку демократичної державності в Україні є відродження місцевого самоврядування як принципово нової системи організації публічної політичної влади на місцях та, на цій основі, – формування муніципального права не лише як галузі права, а й як самостійної сфери наукового знання. В основі її формування перебувають об'єктивні політичні, соціально-економічні, духовні, психологічні та інші передумови та закономірності виникнення, становлення, розвитку та функціонування муніципальної влади та інші чинники, які пов'язані насамперед із наявністю самостійного для муніципального законодавства предмета правового регулювання як особливої сфери суспільних відносин, що виникають на базі тієї системи самоорганізації людей, яка визнається та функціонує за місцем їх проживання.

Процес становлення та розбудови Української держави збігся у часі з реформуванням політичної системи та становленням нових демократичних інститутів публічної влади, формуванням громадянського суспільства, утвердженням нових принципів економічної системи, що базуються на ринкових відносинах та розвитку підприємництва. Це об'єктивно привело до суттєвих змін у системі національного права України, появи в ній нових галузей як приватного, так і публічного права. Однією з таких нових галузей права і є галузь муніципальне право, яка сьогодні перебуває на етапі становлення, що потребує наукового обґрунтування її самостійного місця в системі національного права України, визначення предмета, системи та джерел, наукової розробки відповідного понятійного апарату.

Поява галузі муніципального права тісно пов'язана зі становленням та розвитком в Україні місцевого самоврядування – відносно самостійної форми публічної влади, що характеризує право та здатність територіальних соціальних спільнот – територіальних громад – самостійно вирішувати питання місцевого значення. Процес формування галузі муніципального права України стикається з багатьма труднощами. І це зрозуміло, адже він тісно пов'язаний з кардинальною зміною поглядів щодо принципів організації влади на місцях, її взаємовідносин з населенням та центральною владою. Саме тому, в зв'язку з новизною інституту місцевого самоврядування для механізму здійснення публічної влади в Україні в даний час виникає необхідність ґрунтовної наукової та правової розробки питань щодо природи, основ, принципів організації та діяльності системи місцевого самоврядування, місцевого самоврядування. Становлення місцевого самоврядування супроводжується бурхливим розвитком законодавства в цій галузі, багатогранною локальною нормотворчістю і ратифікацією відповідних міжнародно-правових актів. Закономірним наслідком цього нормотворчого процесу є становлення якісно нового законодавства, що регулює відносини у сфері організації та діяльності місцевого самоврядування, яке й зумовило формування нової комплексної галузі права, муніципального права, і відповідно призвело до появи однойменної навчальної дисципліни –

“Муніципальне право України”, яка включена до переліку обов’язкових курсів навчальної програми по підготовці бакалаврів та спеціалістів за спеціальністю «Правознавство».

Предметом даного курсу є правове регулювання організації та діяльності місцевого самоврядування в Україні.

Актуальність навчального курсу обумовлена самим предметом навчальної дисципліни. Вивчення таких питань як система місцевого самоврядування, функцій і повноважень суб’єктів місцевого самоврядування, державних гарантій його здійснення тощо є важливим елементом у системі професійної підготовки студентів-юристів загалом, та студентів – майбутніх муніципальних службовців, зокрема.

МЕТА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Муніципальне право» є набуття здобувачем достатніх компетентностей для пошуку, оброблення інформації з різних джерел та вміння практично застосовувати отримані знання щодо організації та діяльності органів місцевого самоврядування в Україні, їх нормативно-правового регулювання, сприяння вихованню поваги до найважливіших муніципально-правових інститутів та ознайомлення з зарубіжним досвідом функціонування інститутів локальної демократії.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Муніципальне право” є:

- 1) ознайомлення із організацією діяльності органів місцевого самоврядування згідно чинного законодавства;
- 2) вивчення специфіки діяльності представницьких та виконавчих органів місцевого самоврядування;
- 3) удосконалення в цілому рівня знань у муніципальній сфері в контексті адміністративної реформи в Україні.

Завданням для досягнення цієї мети є викладання лекцій, проведення практичних занять, організація самостійної підготовки студентів по окремим темам, написання рефератів.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти таких компетентностей:

- здатність до аналізу та синтезу інформації та правових проблем, що стосується діяльності муніципальних органів;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (доктринальних, нормативних, правозастосовних);
- креативність та здатність продукувати нові думки та ідеї стосовно організації та правового регулювання діяльності представницьких та виконавчих органів місцевого самоврядування;
- здатність застосовувати знання у практичній юридичній діяльності, вести діалоги й аргументувати під час наукових і ділових дискусій;
- здатність здійснювати аналіз законодавчих та підзаконних актів.

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Муніципальне право» є опанування дисциплін «Конституційне право» та «Адміністративне право»

освітньої програми бакалаврату.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньо-наукової програми «Право» на першому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти, вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати:

- поняття, предмет, метод і джерела муніципального права;
- історичні та теоретичні основи місцевого самоврядування;
- поняття, правову природу та конституційно-правові принципи місцевого самоврядування;
- форми безпосередньої демократії в місцевому самоврядуванні;
- систему місцевого самоврядування;
- основні функції місцевого самоврядування та механізм їх реалізації;
- гарантії місцевого самоврядування;
- відповідальність в системі місцевого самоврядування.

вміти:

- орієнтуватися в законодавстві, що регулює порядок здійснення місцевого самоврядування в Україні;
- аналізувати та тлумачити законодавство про місцеве самоврядування;
- застосовувати одержані знання на практиці.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЦИПЛІНИ

Характеристика	Значення
Назва	Муніципальне право
Шифр та назва напрямку	26 Цивільна безпека
Шифр спеціальності	262
Назва спеціальності	Правоохоронна діяльність
Освітньо-кваліфікаційний ступінь	Магістр
Характеристика	Обов'язкова
Курс на якому вивчається	1
Семестр навчання	1
Кількість кредитів відповідних ECTS	3
Модулів	1
Змістовні модулі	2
Загальна кількість	90
Тижневих годин	2,0

Графік вивчення дисципліни

Курс	семестр	Заняття, час					Разом за семестр	Контроль Екзамен/залік	кредити
		Лекції	консультації	Семінарські заняття	Всього аудиторних годин	Самостійна робота			
1	1	20	0	16	36	54	90	іспит	3

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	П	Лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	Інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Муніципальне право як галузь права та навчальна дисципліна	6	1	1			4	6	1				5
Тема 2. Основні теорії походження місцевого самоврядування	6	1	1			4	6					6
Тема 3. Теоретичні основи місцевого самоврядування	7	2	1			4	6					6
Тема 4. Міжнародно-правова регламентація місцевого самоврядування	7	2	1			4	6	1				5
Тема 5. Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування	6	1	1			4	6					6
Тема 6. Правовий статус місцевих рад	6	1	1			4	6	1				5
Тема 7. Порядок діяльності місцевих рад	7	2	1			4	6	1				5
Змістовий модуль 2												
Тема 8. Правовий статус сільських, селищних, міських голів (голів об'єднаних територіальних громад), старост	6	1	2			3	7	1				6
Тема 9. Правовий статус виконавчих органів місцевого самоврядування	6	1	1			4	7	1				6
Тема 10. Правове регулювання служби в органах місцевого самоврядування	7	2	2			3	7		1			6
Тема 11. Матеріально- фінансова основа місцевого самоврядування	7	2	1			4	7		1			6
Тема 12. Відповідальність всистемі місцевого самоврядування	6	1	1			4	7		1			6
Тема 13. Місцеве самоврядування і державна влада: взаємозв'язок	6	1	1			4	7		1			6
Тема 14. Основні напрями реформування місцевого самоврядування в Україні.	7	2	1			4	6					6
Усього годин	90	20	16	0	0	54	90	6	4	0	0	80

ЛЕКЦІЙНА ПРОГРАМА КУРСУ

Модуль 1.

Лекція 1. Муніципальне право як галузь права та навчальна дисципліна.

1. Поняття муніципального права України.
2. Предмет муніципального права України.
3. Історія муніципального права України.
4. Джерела муніципального права України.
5. Муніципальне право як навчальна дисципліна.

Лекція 2. Основні теорії походження місцевого самоврядування.

1. Громадівська теорія походження місцевого самоврядування.
2. Державницька теорія походження місцевого самоврядування.
3. Сучасні моделі місцевого самоврядування в світі.
4. Модель місцевого самоврядування в Україні.

Лекція 3. Теоретичні основи місцевого самоврядування.

1. Зміст теорії місцевого самоврядування.
2. Основні принципи місцевого самоврядування.
3. Методи правового регулювання місцевого самоврядування.
4. Система місцевого самоврядування, його суб'єктний склад.
5. Завдання та функції місцевого самоврядування.
6. Джерела права місцевого самоврядування.
7. Структура права місцевого самоврядування.
8. Норми та інститути права місцевого самоврядування в Україні.
9. Місце права місцевого самоврядування в правовій системі держави.

Лекція 4. Міжнародно-правова регламентація місцевого самоврядування

1. Концептуальні засади міжнародно-правової регламентації місцевого самоврядування.
2. Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування.
3. Діяльність органів місцевого самоврядування на міжнародній арені.

Лекція 5. Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування.

1. Територіальна громада: поняття, ознаки та функції.
2. Види територіальних громад в Україні.
3. Статут територіальної громади.
4. Особливості об'єднаної територіальної громади.

Лекція 6. Правовий статус місцевих рад.

1. Поняття місцевих рад та їх виконавчих органів.
2. Порядок формування місцевих рад.
3. Загальна і виключна компетенція сільських, селищних, міських рад.
4. Компетенція районних та обласних рад.

Лекція 7. Порядок діяльності місцевих рад.

1. Форми та методи діяльності місцевих рад.
2. Сесія – основна форма діяльності місцевої ради.
3. Рішення ради: порядок прийняття та набуття чинності.
4. Правовий статус депутата місцевої ради.

Модуль 2.

Лекція 8. Правовий статус сільських, селищних, міських голів, (голів об'єднаних територіальних громад), старост.

1. Правовий статус сільських, селищних, міських голів.
2. Порядок обрання та призначення сільських, селищних, міських голів.
3. Повноваження сільських, селищних, міських голів.
4. Правовий статус старост, порядок їх обрання та затвердження, повноваження.
5. Правовий статус голів районної, обласної та районної у місті ради.
6. Особливості правового статусу голів м. Києва та Севастополя.

Лекція 9. Правовий статус виконавчих органів місцевого самоврядування.

1. Система виконавчих органів місцевих рад, їх функції.
2. Виконавчі апарати обласних та районних рад.
3. Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.

Лекція 10. Правове регулювання служби в органах місцевого самоврядування.

1. Поняття та ознаки муніципальної служби.
2. Особливості правового статусу посадових осіб органів місцевого самоврядування.
3. Проходження та припинення служби в органах місцевого самоврядування.
4. Матеріальне забезпечення осіб, які проходять службу в органах місцевого самоврядування.

Лекція 11. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування.

1. Юридична природа матеріально-фінансових основ місцевого самоврядування.
2. Правове регулювання об'єктів комунальної власності.
3. Поняття місцевих фінансів та основ фінансової автономії місцевого самоврядування.

Лекція 12. Відповідальність в системі місцевого самоврядування.

1. Поняття та сутність муніципально-правової відповідальності.
2. Підстави та види відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
3. Особливості відповідальності органів та посадових осіб місцевого

самоврядування перед фізичними та юридичними особами.

Лекція 13. Місцеве самоврядування і державна влада: взаємозв'язок.

1. Основні засади взаємодії органів місцевого самоврядування з місцевими органами виконавчої влади.
2. Форми, методи та критерії розмежування повноважень органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.
3. Автономія органів місцевого самоврядування та форми координації органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади.
4. Взаємодія органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади у країнах – членах ЄС.

Лекція 14. Основні напрями реформування місцевого самоврядування в Україні.

1. Проблемні питання правового регулювання місцевого самоврядування.
2. Основні напрямки удосконалення функціонування місцевого самоврядування.
3. Зарубіжний досвід організації та функціонування органів місцевого самоврядування.
4. Актуальні законодавчі ініціативи з питань місцевого самоврядування.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ТЕМ КУРСУ

Модуль 1.

Семінар 1. Муніципальне право як галузь права та навчальна дисципліна.

1. Поняття муніципального права України.
2. Предмет муніципального права України.
3. Історія муніципального права України.
4. Джерела муніципального права України.
5. Муніципальне право як навчальна дисципліна.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 30. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
3. Батанов О.В. Муніципальне право України. Х.: «Одісей». 2012. 528 с.
4. Тетарчук І. Муніципальне право України. Навч. посіб. для підготовки до іспитів. К.: Центр навчальної літератури. 2020. 206 с.
5. Любченко П.М. Муніципальне право. Підручник. К.: Право. – 2019. – 512 с.
6. Теліпка В.Е., Панасюк С.А. Науково-практичний коментар закону України про місцеве самоврядування в Україні. К.: ЦУЛ. 2011. 400 с.
7. Верлос Н. В. Муніципальне право. Навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право» освітньо-професійної програми «Право». Запоріжжя : Запорізький національний університет. 2024. 180 с.

Питання для обговорення:

- співвідношення муніципального права з конституційним та адміністративним правом;
- трансформація предмету муніципального права;
- проблемні питання визначення предмету муніципального права;
- державне управління та муніципальне право;
- диспозитивність у регулюванні муніципальних правовідносин;
- етапи становлення муніципального права в Україні;
- нормативні договори в системі джерел муніципального права.

Завдання для самостійної роботи:

1. Доповніть таблицю:

Муніципальне право України		
Галузь національного права	Наука	Навчальна дисципліна
Сукупність правових норм, що ...		

2. Заповніть таблицю:

Муніципальне право	
Спільне	Відмінне

Конституційне право		
Адміністративне пра-во		

Семінар 2. Основні теорії походження місцевого самоврядування.

1. Громадівська теорія походження місцевого самоврядування.
2. Державницька теорія походження місцевого самоврядування.
3. Сучасні моделі місцевого самоврядування в світі.
4. Модель місцевого самоврядування в Україні.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 30. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Круш П.В. Муніципальне управління. Навч. посіб. К. : «Центр навч. л-ри». 2006. С. 33–64, 67–263.
3. Батанов О.В. Муніципальне право України. Х.: «Одісей». 2012. 528 с.
4. Кравченко В.В., Пітчик М.В. Муніципальне право України. Навчальний посібник. К.: Атіка. 2003. 672 с.
5. Гураль П.Ф. Еволюція систем (моделей) місцевого самоврядування та їх особливості. Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка (серія юридична) Львів. 2012 Вип.: 56. С. 174–179.
6. Руденко О.М., Козюра І.В., Ткаленко Н.В., Маргасова В.Г. Історія та теорія місцевого самоврядування. Навч. посібн. Київ : Кондор-Видавництво. 2016. 226 с.
7. Тищенко К.М. Поняття та основні теорії походження місцевого самоврядування. Державне будівництво. 2009. №1. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=DeBu_2009_1_21

Питання для обговорення.

- *теорія вільної громади;*
- *вплив громадівської теорії походження місцевого самоврядування на англо-саксонську модель місцевого самоврядування;*
- *переваги та недоліки державницької теорії походження місцевого самоврядування;*
- *теорія муніципального дуалізму;*
- *елементи іберійської моделі місцевого самоврядування;*
- *політичний та юридичний напрями державницької теорії походження місцевого самоврядування;*
- *процес формування української моделі місцевого самоврядування.*

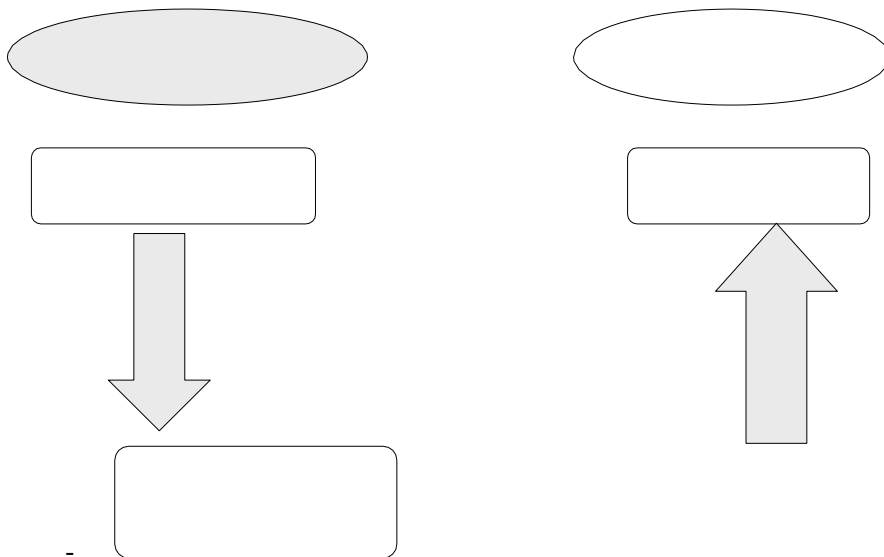
Завдання для самостійної роботи:

Заповніть таблицю:

1. Теорії місцевого самоврядування

Назва теорії	Період виникнення	Розробники	Основні положення теорії	Слабкі сторони та недоліки

2. Вставте у відповідні схеми назви базових теорій походження місцевого самоврядування

Семінар 3. Теоретичні основи місцевого самоврядування.

1. Зміст теорії місцевого самоврядування.
2. Основні принципи місцевого самоврядування.
3. Методи правового регулювання місцевого самоврядування.
4. Система місцевого самоврядування, його суб'єктний склад.
5. Завдання та функції місцевого самоврядування.
6. Джерела права місцевого самоврядування.
7. Структура права місцевого самоврядування.
8. Норми та інститути права місцевого самоврядування в Україні.
9. Місце права місцевого самоврядування в правовій системі держави.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 30. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
3. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування. Львів: «Літопис». 2002. 196 с.
4. Біленчук П.Д., Кравченко В.В., Підмогильний М.В. Місцеве самоврядування в Україні. К.: «Атіка». 2000. С. 25–38.
5. Дутка М.Т. Правові норми в муніципальному праві України : автореф. дис. ... канд.

- юрид. наук : 12.00.02. М-во внутр. справ України. Нац. акад. внутр. справ. К.. 2013. 20 с.
6. Квач С.С. Міжнародний договір як джерело муніципального права: проблеми теорії та практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. М-во освіти і науки України. Маріуп. держ. ун-т. Маріуполь. 2013. 16 с.
 7. Корнієнко М.І. Муніципальне право України. Концептуальні та організаційно-правові питання. Навч. посіб. К.: «Алерта». 2005. С. 44–59.

Питання для обговорення:

- *принцип самостійності місцевого самоврядування;*
- *інститут місцевого самоврядування;*
- *цілі місцевого самоврядування;*
- *принципи місцевого самоврядування, визначені Конституцією України та Європейською хартією місцевого самоврядування;*
- *диспозитивність в місцевому самоврядуванні;*
- *питання місцевого значення як ключова характеристика сфери місцевого самоврядування;*
- *судовий захист прав місцевого самоврядування.*

Завдання для самостійної роботи.

1. Письмово проведіть класифікацію норм муніципального права за різними критеріями (сферою виникнення, змістом, розподілом прав та обов'язків, характером зв'язків між учасниками цих відносин, виконуваними функціями тощо) та наведіть приклади кожного виду норм. Які адміністративно-правові відносини виникають на їх основі.

Семінар 4. Міжнародно-правова регламентація місцевого самоврядування

1. Концептуальні засади міжнародно-правової регламентації місцевого самоврядування.
2. Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування.
3. Діяльність органів місцевого самоврядування на міжнародній арені.

Література:

1. Конституція України: від 28.06.1996 року. № 30. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Європейська Хартія про місцеве самоврядування від 15.10.1985. Дата оновлення 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
3. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування. Місцеве та регіональне самоврядування України. Вип. 1-2 (6-7). К. 1994. С.65-69.
4. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями від 21.05.1980. Дата оновлення 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106#Text
5. Баймуратов М.О. Правова природа міжнародних (європейських) стандартів локальної демократії та їх роль у становленні місцевого самоврядування в Україні: питання сприйняття та імплементації. *Наукові читання. Присвячені пам'яті В.М. Корецького*: Зб. наук. Праць. Київський університет права НАН України. К.: Вид-во Європ. ун-ту. 2008. С. 12–21.

6. Боярський В.О. Міжнародний компонент в діяльності органів місцевого самоврядування України. *Часопис Київського університету права*. 2020/4. С. 122-130.

Питання для обговорення:

- принцип субсидіарності крізь призму Європейської хартії місцевого самоврядування;
- вплив ратифікації Європейської хартії місцевого самоврядування на розвиток місцевої демократії в Україні;
- міжнародно-правові документи локальної демократії;
- функції Всесвітньої асоціації місцевого самоврядування;
- Рада європейських муніципалітетів і регіонів;
- фундаментальні міжнародні документи в сфері місцевого самоврядування;
- міжнародне співробітництво територіальних громад.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте норми Європейської хартії місцевого самоврядування та Всесвітньої декларації. Знайдіть та выпишіть статті, де є суттєві відмінності у регулюванні питань місцевого самоврядування. Чим вони обумовлюються?
2. Які принципи Європейської хартії місцевого самоврядування, на Вашу думку, не отримали належного відтворення в національному законодавстві та суспільній практиці України. Відповідь обґрунтувати юридично з посиланням на конкретні норми права.
3. Заповніть таблицю порівнюючи норми Конституції України, Всесвітньої декларація місцевого самоврядування та Європейської Хартії місцевого самоврядування:

	Визначення місцевого самоврядування	Суб'єкти місцевого самоврядування	Сфера компетенції місцевого самоврядування	Відповідальність та захист місцевого самоврядування
Європейська хартія місцевого самоврядування				
Всесвітня декларація місцевого самоврядування				
Конституція України				

Семінар 5. Територіальна громада – первинний суб’єкт місцевого самоврядування.

1. Територіальна громада: поняття, ознаки та функції.
2. Види територіальних громад в Україні.
3. Статут територіальної громади.
4. Особливості об’єднаної територіальної громади.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996. № 30. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
3. Про добровільне об’єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. Дата оновлення: 14.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
4. Батанов О.В. Муніципальне право України. Х.: «Одісей». 2012. 528 с.
5. Гураль П.Ф. Територіальна громада в Україні: історико-правове дослідження. Монографія. Львів: ЛьвДУВС, «Край». 2008. С. 411–431.
6. Батанов О.В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні: Монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2001. С. 172–195.
7. Ковалів М.В. Крикавська І.В. Територіальна громада як носій функцій місцевого самоврядування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Випуск 2. Том 1. С. 155-158.

Питання для обговорення:

- *реформа децентралізації в Україні;*
- *позитивні та негативні чинники об’єднання територіальних громад;*
- *інтеграційна та територіальна ознаки територіальної громади;*
- *виключна компетенція територіальної громади;*
- *державна реєстрація статуту територіальної громади;*
- *порядок внесення змін до статуту територіальної громади.*

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте норми Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», що стосуються предмету і змісту статуту територіальної громади. Чи взагалі потрібен, на вашу думку, статут територіальної громади в умовах максимальної законодавчої уніфікації моделі місцевого самоврядування в Україні та детального визначення порядку утворення, повноважень та форм роботи органів місцевого самоврядування? Підготуйте відповідь, посилаючись на норми.
2. Подумайте над змістом та можливими розділами, які, на Вашу думку, обов’язково повинен містити статут будь-якої територіальної громади та заповніть таблицю:

Зміст статуту територіальної громади

Назва розділу	Короткий зміст розділу

Семінар 6. Правовий статус місцевих рад.

1. Поняття місцевих рад та їх виконавчих органів.
2. Порядок формування місцевих рад.
3. Загальна і виключна компетенція сільських, селищних, міських рад.
4. Компетенція районних та обласних рад.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996. № 30. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Виборчий кодекс України від 19.12.2019. № 396-IX. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n4129>
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
4. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.2002. № 93-IV. Дата оновлення: 08.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>
5. Теліпка В.Е., Панасюк С.А. Науково-практичний коментар закону України про місцеве самоврядування в Україні. К.: ЦУЛ 2011. 400 с.
6. Тодика Ю.М. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів. Монографія. Х.: «Право». 2009. 178 с.
7. Верлос Н. В. Муніципальне право. Навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право» освітньо-професійної програми «Право». Запоріжжя : Запорізький національний університет. 2024. 180 с.

Питання для обговорення:

- *основні ознаки рад як представницьких органів;*
- *регулювання структури місцевої ради;*
- *особливості виборчого процесу до органів місцевого самоврядування;*
- *співвідношення в діяльності місцевої ради та виконавчого органу місцевої ради;*
- *суб'єкти виборчого процесу до органів місцевого самоврядування;*
- *принципи, які покладені в основу проведення виборів до органів місцевого самоврядування;*
- *виключна компетенції районних та обласних рад.*

Завдання для самостійної роботи:

1. Знайдіть та впишіть структуру Ужгородської міської ради.
2. Порівняйте порядок обрання депутатів місцевих рад та депутатів Верховної Ради України, заповнюючи таблицю:

Вибори до місцевих рад та Верховної Ради України

	Виборча система	Види виборів	Стадії виборчого процесу	Строки прове- дення, кількісний склад ради	Вимоги до канд-идатів	Хто, куди і в які строки висуває ка-	Хто, в які строки встановлює ре- зультати виборів?	Куди можуть бути оскаржені резуль-тати виборів?
Вибори депутатів сільських рад								
Вибори депутатів міських рад								
Вибори народних депутатів								

Семінар 7. Порядок діяльності місцевих рад.

1. Форми та методи діяльності місцевих рад.
2. Сесія – основна форма діяльності місцевої ради.
3. Рішення ради: порядок прийняття та набуття чинності.
4. Правовий статус депутата місцевої ради.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996. № 30. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
3. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.2002. № 93-IV. Дата оновлення: 08.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>
4. Кравченко В.В., Пітцик М.В. Муніципальне право України. Навчальний посібник. К.: Атіка, 2003. 672 с.
5. Погорілко В.Ф., Баймуратов М.О., Бальцій Ю.Ю. та ін. Муніципальне право України. Підручник. К.: «Правова єдність», 2009. С. 182–215.
6. Ткачук А.Ф. Врегулювання діяльності місцевої влади та її органів: проекти тип. місц. нормат. актів. К. : «Легальний статус». 2011. 91 с.
7. Петришина М.О. Нормотворча діяльність в органах місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х. 2010. 20 с.

Питання до обговорення:

- *нормотворча та правозастосовча форма діяльності місцевих рад;*
- *метод планування в роботі органів місцевого самоврядування;*
- *перша сесія новообраного складу місцевої ради: порядок проведення;*

- функції лічильної та редакційної комісії;
- правомочність сесії ради;
- процедура скликання сесії ради.

Завдання для самостійної роботи:

1. Заповніть таблицю:

Правовий статус комісій місцевих рад.

	Постійні комісії	Тимчасові конт-рольні комісії
Порядок утворення		
Строк повноважень		
Підвідомчість		
Питання, що розглядаються		
Акти, що приймаються		
Чим визначається правовий статус		

2. Порівняйте порядок відкликання депутата міської ради, що обраний за мажоритарною системою і за пропорційною, заповнюючи таблицю.

Стадії відкликання депутата

Етапи	Обраний за мажоритарною системою	Обраний за списком від партії
	1.	1.
	2...	2...

Семінар 8. Правовий статус сільських, селищних, міських голів, (голів об'єднаних територіальних громад), старост.

1. Правовий статус сільських, селищних, міських голів.
2. Порядок обрання та призначення сільських, селищних, міських голів.
3. Повноваження сільських, селищних, міських голів.
4. Правовий статус старост, порядок їх обрання та затвердження, повноваження.
5. Правовий статус голів районної, обласної та районної у місті ради.
6. Особливості правового статусу голів м. Києва та Севастополя.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996. № 30. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
3. Закон України «Про столицю України – місто-герой Київ» від 15.01.1999. № 401-XIV. Дата оновлення 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-14#Text>
4. Любченко П.М. Муніципальне право України. Навч. посіб. НДІ держ. буд-ва та місц.

- самоврядування Нац. акад. прав. наук. України. Х. : ФІНН. 2012. 495 с.
- Борденюк, В.І. Правовий статус сільського, селищного, міського голови у контексті законодавчих ініціатив. *Право України*. 2011. № 3. С. 193-201.
 - Борденюк, В.І. Сільський, селищний, міський голова у механізмі здійснення місцевого самоврядування: конституційно-правові аспекти. *Право України*. 2011. № 2. С. 208-216.
 - Пирога І.С., Бисага Ю.М., Рогач О.Я. Муніципальне право України. Підруч. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 358 с.

Питання для обговорення:

- *суть триалістичної моделі місцевого самоврядування;*
- *особливості правового статусу сільських, селищних, міських голів відповідно до Роз'яснень КСУ;*
- *статус сільського, селищного, міського голови за Конституцією України та за Законом України «Про місцеве самоврядування»;*
- *строки проведення виборів сільських, селищних, міських голів;*
- *повноваження організаційно-розпорядчого характеру сільських, селищних, міських голів;*
- *право на «виключне подання» сільського, селищного, міського голови;*
- *право на «одноосібне представництво».*

Завдання для самостійної роботи:

- Порівняйте правовий статус сільського (селищного, міського) голови, старости, голови міст Києва та Севастополя, голови районної та обласної ради та заповніть таблицю
- Проаналізуйте хто і за який підстав може достроково припинити повноваження сільського, селищного, міського голови? Заповніть схему:

Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови, старости

Назва органу, що може достроково припинити повноваження	Підстави дострокового припинення	Порядок та строки припинення
1. Відповідна рада		
2. ВРУ		
3. Територіальна громада		
4. Припиняються автоматично		

Семінар 9. Правовий статус виконавчих органів місцевого самоврядування.

- Система виконавчих органів місцевих рад, їх функції.
- Виконавчі апарати обласних та районних рад.
- Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.

Література:

- Конституція України від 28.06.1996. № 30. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
3. Ткачук А.Ф. Врегулювання діяльності місцевої влади та її органів: проекти тип. місц. нормат. актів. К. : «Легальний статус». 2011. 91 с.
4. Тодика Ю.М. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів. Монографія. Х.: «Право». 2009. 473 с.
5. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні. Проблеми теорії та практики. Монографія. К.: «Юридична думка». 2010. С. 287–330.
6. Кравченко В. В., Бедрій Р. Б., Гірняк В. О. Муніципальне право України у визначеннях та схемах. Навч. посібник. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ». 2019. 144 с.
7. Куриленко Р.М. Місцеві ради та їх виконавчі органи: взаємовідносини, розподіл компетенції, взаємозалежність функцій. Вищий навчальний заклад «Полтавський університет економіки і торгівлі». Полтава. 2021. 78 с.

Питання до обговорення:

- *структура виконавчого комітету;*
- *розуміння підзвітності та підконтрольності виконавчого комітету;*
- *основна форма роботи виконавчого комітету;*
- *функції виконавчого апарату;*
- *склад виконавчого апарату;*
- *власні та делеговані повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.*

Завдання для самостійної роботи:

1. Структуру компетенції органів публічної влади можна відобразити у вигляді схеми:
 - а) повноваження - компетенція органу публічної влади – функції;
 - б) повноваження – компетенція органу публічної влади – пра-ва та обов’язки;
 - в) повноваження – компетенція органу публічної влади – під-відомчість (територіальна та предметна);
 - г) повноваження – методи – функції.
2. За посадою до складу виконавчого комітету входять:

	Функції	Повноваження (основні)	Процедура утво- рення	Процедура при- значення керів-ника	Порядок визна- чення штату	Підвідомчість	Якимиактами визначається пр. статус
Виконавчий комітет сільської ради							
Виконавчий комітет міської ради							
Відділ							

Управління							
Виконавчий апарат районної ради							
Виконавчий апарат обласної ради							

Семінар 10. Правове регулювання служби в органах місцевого самоврядування.

1. Поняття та ознаки муніципальної служби.
2. Особливості правового статусу посадових осіб органів місцевого самоврядування.
3. Проходження та припинення служби в органах місцевого самоврядування.
4. Матеріальне забезпечення осіб, які проходять службу в органах місцевого самоврядування.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996. № 30. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
3. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7.06.2001 № 2493-ІІІ. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>
4. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон від 2.05.2023 № 3077-ІХ. Дата оновлення: 02.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3077-20#Text> (набирає чинності).
5. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні. Проблеми теорії та практики. Монографія. К.: «Юридична думка». 2010. С. 287–330.
6. Плахотнюк Н.Г., Мельниченко В.І., Кудлай Т.П., Дубенко С.Д. Право в державному управлінні. Навч. посіб. Київ: НАДУ. 2016. 376 с.
7. Ткаченко Г.С. Правові засади служби в органах місцевого самоврядування в Україні. *Державне управління*. 2017. № 8. С. 103-105.

Питання до обговорення:

- *муніципальна служба та служба в органах місцевого самоврядування;*
- *посадові особи місцевого самоврядування;*
- *напрямки державної політики щодо служби в органах місцевого самоврядування;*
- *елементи правового статусу посадових осіб органів місцевого самоврядування;*
- *повноваження та компетенція посадових осіб органів місцевого самоврядування;*
- *правообмеження, що поширюються на посадових осіб органів місцевого самоврядування.*

Завдання для самостійної роботи:

1. Порівняйте державну службу та службу в органах місцевого самоврядування, заповнюючи таблицю.

	Норм. регулювання	Принципи	Вимоги та обмеження	Класифікація посад	Граничний вік	Припинення служби
Державна служба						
Муніципальна служба						

2. Заповніть схематично.

Види відповідальності, що застосовуються до посадових осіб органів місцевого самоврядування	Підстави притягнення до відповідальності	Санкції, що можуть за- стосовуватися	Нормативні акти, що регулюють пор. притягнення до відповідальності
1.			
2.			
3.			
4.			

Семінар 11. Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування.

1. Юридична природа матеріально-фінансових основ місцевого самоврядування.
2. Правове регулювання об'єктів комунальної власності.
3. Поняття місцевих фінансів та основ фінансової автономії місцевого самоврядування.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996. № 30. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010. № 2456-VI. Дата оновлення: 21.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>
4. Рибак В.В. Регулювання процесів ринкової трансформації системи доходів місцевого самоврядування: Автореф... д-ра екон. наук: 08.02.03. Інститут економіки промисловості НАН України. Донецьк. 2001. 35 с.
5. Музика Л. А. Право комунальної власності в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Національний ун-т внутрішніх справ. Х. 2004. 20 с.
6. Мечинський О.Б. Формування та розподіл коштів бюджету місцевого самоврядування/ 25.00.06 Автореф...канд.наук з держ.уравління. УАДУ при Президентові України. К. 2001. 17 с.
7. Кравчук О. Особливості структури органів комунального управління та питання їх систематизації. *Право України*. 2006. № 10. С. 119 – 123.
8. Кравчук О. Проблеми становлення матеріальної та фінансової основи комунального управління: адміністративно-правовий аспект. *Юридична Україна*. 2007. № 3. С. 26 – 32.
9. Ганущак Ю.І. Місцеві бюджети. К. : «Легальний статус». 2011. 48 с
10. Апанасенко К. Комунальна власність як самостійна форма власності: ознаки, співвідношення з державною формою власності. *Право України*. 2005. №10. С. 35-40.

Питання до обговорення:

- підстава для набуття права комунальної власності;
- об'єднання коштів місцевих бюджетів для виконання спільних проєктів органами місцевого самоврядування;
- правомочності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності;
- поняття місцевих бюджетів;
- доходи та видатки місцевих бюджетів;
- процес формування комунальної власності в Україні;

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте норми Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Європейської хартії місцевого самоврядування, що стосуються матеріальної основи місцевого самоврядування та порівняйте їх. Який акт містить більшу кількість норм і чому?
2. Складіть договір про передачу громадських лісів сільської територіальної громади в оперативне управління районній раді. Який порядок набрання чинності цього договору?

Семінар 12. Відповідальність в системі місцевого самоврядування.

1. Поняття та сутність муніципально-правової відповідальності.
2. Підстави та види відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
3. Особливості відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед фізичними та юридичними особами.

Література:

1. Конституція України: від 28.06.1996. № 30. Дата оновлення: 01.01.2020. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.
3. Батанов О.В. Муніципальне право України. Х.: «Одісей». 2012. 528 с.
4. Трачук П.А. Проблеми юридичної відповідальності у системі місцевого самоврядування. *Держава і право*: Зб. наук. праць. Вип. 18. К. 2002. С. 98-103.
5. Верлос Н. В. Муніципальне право. Навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право» освітньо-професійної програми «Право». Запоріжжя : Запорізький національний університет. 2024. 180 с.
6. Кириченко Ю.М. Юридична відповідальність органів місцевого самоврядування: багатоаспектність визначення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 158-162.
7. Яцук В.А. Організаційно-правові засади відповідальності органів місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. канд. наук з державного управління: 25.00.04 «Міське самоврядування». Київ : Національна академія державного управління при Президентові України. 2012. 22 с.
8. Калиновський Б.В. Відповідальність органів і посадових осіб місцевої публічної влади в Україні: проблеми та шляхи їх розв'язання. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1(15). С. 25-39.

Питання до обговорення:

- особливості санкцій в муніципальному праві;
- процедура відкликання депутата місцевої ради виборцями;
- процедура дострокового припинення повноважень депутата за рішенням представницького органу;
- види дисциплінарних санкцій;
- відповідальність органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб перед територіальною громадою;
- відповідальність органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб перед державою;
- відповідальність органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб перед фізичними та юридичними особами;
- фактична та нормативна підстави відповідальності в муніципальному праві.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розв'яжіть задачі.

А). Після неодноразового винесення звернення прокурора до адміністративного суду про скасування незаконних розпоряджень міського голови та зростання незадоволення його роботою жителями територіальної громади, міська рада, бажаючи достроково припинити повноваження міського голови, приймає рішення двома третинами голосів від загального складу ради про недовіру йому. Міський голова, виступаючи на сесії, пояснив, що звернення прокурора до суду не є доказом незаконності його актів (розпоряджень), жодна постанова адміністративного суду не скасовувала його розпоряджень, крім того висловлення йому недовіри не тягне за собою дострокове припинення повноважень. Дайте юридичну оцінку ситуації з посиланням на норми права.

Б). При здійсненні робіт по ремонту доріг і тротуарів комунальним підприємством були пошкоджені фасади деяких будинків та паркани. Жителі цих будинків звернулися з позовом у господарський суд про стягнення відшкодування за понесені збитки. Чи вправі

суд прийняти позов до розгляду?

Семінар 13. Місцеве самоврядування і державна влада: взаємозв'язок.

1. Основні засади взаємодії органів місцевого самоврядування з місцевими органами виконавчої влади.
2. Форми, методи та критерії розмежування повноважень органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.
3. Автономія органів місцевого самоврядування та форми координації органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади.
4. Взаємодія органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади у країнах – членах ЄС.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996. № 30. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.
3. Батанов О.В. Муніципальне право України. Х.: «Одісей». 2012. 528 с.
4. Торохтій Ю.З. Правові засади взаємодії місцевих ісцевих державних адміністрацій та місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків. 2005. 16 с.
5. Ткачук А.Ф. Врегулювання діяльності місцевої влади та її органів: проекти тип. місц. нормат. актів. К. : «Легальний статус». 2011. 91 с.
6. Журавський В.С., Серьогін В.О., Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні. Підручник. К.: «Ін Юре». 2003. 672 с.
7. Федіна Н.В., Мельник Н.В., Шевців М.Б. Співвідношення органів державної влади та місцевого самоврядування та їхня роль у формуванні демократичного суспільства. Право та державне управління. 2023. № 3. С. 13-18.
8. Панчишин Р. І. Поняття та форми взаємодії органів місцевого самоврядування і місцевих органів державної виконавчої влади. Право і суспільство. 2018. № 6. Ч. 2. С. 108–113.

Питання до обговорення:

- *нормативно-правова основа взаємовідносин органів державної влади та органів місцевого самоврядування;*
- *юридичні інструменти взаємодії органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади;*
- *правотворчі та правозастосовчі форми розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади;*
- *критерії розмежування повноважень;*
- *правова, організаційна та фінансова автономія органів місцевого самоврядування;*
- *проблемні аспекти делегованих повноважень.*

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте основні повноваження державних органів у сфері місцевого самоврядування та заповніть таблицю.

Назва органу	Повноваження	Норм. акт, яким визначається
ВРУ		
Президент України		
КМУ		
ОДА		
РДА		
Прокуратура		
Суд		

2. Знайдіть та випишіть повноваження місцевих державних адміністрацій, які у відповідності до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» є делегованими, а відповідно до положень Закону «Про місцеві державні адміністрації» - власними. Дайте юридичну оцінку наведеному.

Семінар 14. Основні напрями реформування місцевого самоврядування в Україні.

1. Проблемні питання правового регулювання місцевого самоврядування.
2. Основні напрямки удосконалення функціонування місцевого самоврядування.
3. Зарубіжний досвід організації та функціонування органів місцевого самоврядування.
4. Актуальні законодавчі ініціативи з питань місцевого самоврядування.

Література:

1. Конституція України: від 28.06.1996. № 30. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015. № 157-VIII. Дата оновлення: 14.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження КМУ від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#Text>
4. Барвіцький В.Ю., Батанов О.В. Муніципальне право зарубіжних країн. К.: «Знання України». 2006. –284 с.
5. Куйбіда В.С., Толкованов В.В. Досвід впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні в Україні та інших європейських країнах. Зб. наукових праць. К.: ТОВ «Поліграфічний Центр «Крамар». 2010. 258 с.
6. Крегул Ю., Батрименко В. Реформування місцевого самоврядування в Україні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 17-27.

7. Горохова Л.В., Заглада В.М. Реформування місцевого самоврядування в Україні. *Регіональні студії*. 2023. № 33. С. 51-57.

Питання до обговорення:

- *способи організації та визначення компетенції місцевого самоврядування в зарубіжних країнах;*
- *місцеве самоврядування у Великобританії;*
- *місцеве самоврядування у Франції;*
- *місцеве самоврядування в Німеччині;*
- *проблемні аспекти здійснення контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.*

Завдання для самостійної роботи:

1. Визначте основні питання, які потребують реформування у правовому регулюванні місцевого самоврядування? Які зміни і до яких нормативних актів потрібно внести, які акти прийняти?

Виясніть із офіційного сайту Верховної Ради України які проекти Законів знаходяться на розгляді у комітеті Верховної ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування. Проведіть розгорнутий аналіз одного із проєктів.

Теми рефератів

1. Муніципально-правові відносини.
2. Принципи муніципального права.
3. Джерела муніципального права.
4. Принципи місцевого самоврядування
5. Система місцевого самоврядування населеного пункту.
6. Історія місцевого самоврядування в Україні
7. Історичні пам'ятки муніципального права
8. Теорії походження місцевого самоврядування
9. Співвідношення державної влади і місцевого самоврядування
10. Делеговані повноваження органів виконавчої влади в місцевому самоврядуванні
11. Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування
12. Символіка територіальної громади та органів місцевого самоврядування
13. Системи місцевих виборів та порядок визначення переможців
14. Місцевий референдум як форма вирішення питань місцевого значення
15. Структура місцевої ради
16. Компетенція сільського, селищного, міського голови
17. Компетенція виконавчих органів сільських, селищних, міських рад
18. Доходи та видатки місцевих бюджетів як фінансова основа місцевого самоврядування
19. Правовий статус об'єктів комунальної власності.
20. Комунальні підприємства, організації, установи: правовий статус та засади діяльності
21. Відносини органів місцевого самоврядування й підприємств, установ та організацій.
різних форм власності.
22. Особливості правового статусу Київського міського голови.
23. Особливості організації діяльності виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) .
24. Компетенція голови Київської міської державної адміністрації.
25. Особливості здійснення управління районами в місті Києві.

ОСНОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

1. Поняття муніципального права України.
2. Предмет муніципального права України.
3. Історія муніципального права України.
4. Джерела муніципального права України.
5. Муніципальне право як навчальна дисципліна.
6. Громадівська теорія походження місцевого самоврядування.
7. Державницька теорія походження місцевого самоврядування.
8. Сучасні моделі місцевого самоврядування в світі.
9. Модель місцевого самоврядування в Україні.
10. Зміст теорії місцевого самоврядування.
11. Основні принципи місцевого самоврядування.
12. Методи правового регулювання місцевого самоврядування.
13. Система місцевого самоврядування, його суб'єктний склад.
14. Завдання та функції місцевого самоврядування.
15. Джерела права місцевого самоврядування.
16. Структура права місцевого самоврядування.
17. Норми та інститути права місцевого самоврядування в Україні.
18. Місце права місцевого самоврядування в правовій системі держави.
19. Концептуальні засади міжнародно-правової регламентації місцевого самоврядування.
20. Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування.
21. Діяльність органів місцевого самоврядування на міжнародній арені.
22. Територіальна громада: поняття, ознаки та функції.
23. Види територіальних громад в Україні.
24. Статут територіальної громади.
25. Особливості об'єднаної територіальної громади.
26. Поняття місцевих рад та їх виконавчих органів.
27. Порядок формування місцевих рад.
28. Загальна і виключна компетенція сільських, селищних, міських рад.
29. Компетенція районних та обласних рад.
30. Форми та методи діяльності місцевих рад.
31. Сесія – основна форма діяльності місцевої ради.
32. Рішення ради: порядок прийняття та набуття чинності.
33. Правовий статус депутата місцевої ради.
34. Правовий статус сільських, селищних, міських голів.
35. Порядок обрання та призначення сільських, селищних, міських голів.
36. Повноваження сільських, селищних, міських голів.
37. Правовий статус старост, порядок їх обрання та затвердження,

повноваження.

38. Правовий статус голів районної, обласної та районної у місті ради.
39. Особливості правового статусу голів м. Києва та Севастополя.
40. Система виконавчих органів місцевих рад, їх функції.
41. Виконавчі апарати обласних та районних рад.
42. Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.
43. Поняття та ознаки муніципальної служби.
44. Особливості правового статусу посадових осіб органів місцевого самоврядування.
45. Проходження та припинення служби в органах місцевого самоврядування.
46. Матеріальне забезпечення осіб, які проходять службу в органах місцевого самоврядування.
47. Юридична природа матеріально-фінансових основ місцевого самоврядування.
48. Правове регулювання об'єктів комунальної власності.
49. Поняття місцевих фінансів та основ фінансової автономії місцевого самоврядування.
50. Поняття та сутність муніципально-правової відповідальності.
51. Підстави та види відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
52. Особливості відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед фізичними та юридичними особами.
53. Основні засади взаємодії органів місцевого самоврядування з місцевими органами виконавчої влади.
54. Форми, методи та критерії розмежування повноважень органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.
55. Автономія органів місцевого самоврядування та форми координації органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади.
56. Взаємодія органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади у країнах – членах ЄС.
57. Проблемні питання правового регулювання місцевого самоврядування.
58. Основні напрямки удосконалення функціонування місцевого самоврядування.
59. Зарубіжний досвід організації та функціонування органів місцевого самоврядування.
60. Актуальні законодавчі ініціативи з питань місцевого самоврядування.

РЕКОМЕНДОВАНІ БАЗОВІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Нормативно-правові акти

1. Конституція України: від 28.06.1996. № 30. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.
3. Про місцеві вибори: Закон України від 14.07.2015 № 595-VIII. Дата оновлення: 10.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19#Text>
4. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001. № 2625-14. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text>
5. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.2002. № 93-IV. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text>
8. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від від 7.06.2001 № 2493-III. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text>
9. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон від від 2.05.2023 № 3077-IX. Дата оновлення: 02.05.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3077-20#Text> (набирає чинності).
10. Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 15.01.1999. № 401-XIV. Дата оновлення 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-14#Text>
11. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999. № 586-XIV. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
12. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VI. Дата оновлення: 14.05.2020. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
13. Виборчий кодекс України від від 19.12.2019. № 396-IX. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n4129>
14. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010. № 2456-VI. Дата оновлення: 21.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
15. Європейська Хартія про місцеве самоврядування від 15.10.1985. Дата оновлення 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
16. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування. Місцеве та регіональне самоврядування України. Вип. 1-2 (6-7). К. 1994. С.65-69.
17. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями від 21.05.1980. Дата оновлення 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106#Text
18. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження КМУ від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-р#Text>

Підручники, навчальні посібники, автореферати дисертаційних досліджень, монографії, періодика

1. Андресюк Б.П. Місцеве самоврядування в сучасній Україні: проблеми і перспективи. К. 1997. 367с.
2. Апанасенко К. Комунальна власність як самостійна форма власності: ознаки, співвідношення з державною формою власності. *Право України*. 2005. №10. С. 35-40.

3. Баймуратов М.О. Законодавство України про місцеве самоврядування і актуальні питання реалізації. Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президентіві України. К.: Вид-во УАДУ 1999. Вип. 1. С. 300-302.
4. Баймуратов М.О. Правова природа міжнародних (європейських) стандартів локальної демократії та їх роль у становленні місцевого самоврядування в Україні: питання сприйняття та імплементації. *Наукові читання присвячені пам'яті В.М. Корецького*. Зб. наук. праць. Київський університет права НАН України. К.: Вид-во Європ. ун-ту. 2008. С. 12-21.
5. Баймуратов М.О., Батанов О.В. Деякі теоретичні аспекти становлення функцій територіальних громад в Україні. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 1999. №1. С.31-36.
6. Барвіцький В.Ю., Батанов О.В. Муніципальне право зарубіжних країн. К.: «Знання України». 2006. 284 с.
7. Батанов О.В. Основні напрями і види діяльності територіальних громад і проблеми класифікації. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 1998. № 4. С. 19-25.
8. Батанов О.В. Статут територіальної громади як інститут реалізації функцій місцевого самоврядування. *Розвиток місцевої демократії і забезпечення прав громадян на здійснення місцевого самоврядування: Збірн. матеріалів конфер. (21-22 грудня 1998 р., Київ)*. К.: Перспектива. 1999. С. 34-38.
9. Батанов О.В. Функції територіальних громад як специфічних суб'єктів конституційного права. *Право України*. 1998. №8. С.21-24.
10. Батанов О.В. Концептуальні засади співвідношення функцій територіальних громад з функціями місцевих органів державної виконавчої влади. *Право України*. 1999. №5. С. 25-29.
11. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні. Проблеми теорії та практики. Монографія. К.: «Юридична думка». 2010. С. 287-330.
12. Батанов О.В. Муніципальне право України. Х.: «Одісей». 2012. 528 с.
13. Батанов О.В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні. Монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. 2001. С. 172-195.
14. Біленчук П.Д., Кравченко В.В., Підмогильний М.В. Міське самоврядування в Україні. К.: «Атіка». 2000. С. 25-38.
15. Борденюк, В.І. Правовий статус сільського, селищного, міського голови у контексті законодавчих ініціатив. *Право України*. 2011. № 3. С. 193-201.
16. Борденюк, В.І. Сільський, селищний, міський голова у механізмі здійснення місцевого самоврядування: конституційно-правові аспекти. *Право України*. 2011. № 2. С. 208-216.
17. Боярський В.О. Міжнародний компонент в діяльності органів місцевого самоврядування України. *Часопис Київського університету права*. 2020/4. С. 122-130.
18. Верлос Н. В. Муніципальне право : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право» освітньо-професійної програми «Право». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 180 с.
19. Ганущак Ю.І. Місцеві бюджети. К. : «Легальний статус». 2011. 48 с.
20. Горохова Л.В., Заглада В.М. Реформування місцевого самоврядування в Україні. *Регіональні студії*. 2023. № 33. С. 51-57.
21. Гураль П.Ф. Еволюція систем (моделей) місцевого самоврядування та їх особливості. *Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка (серія юридична)*. Львів. 2012. Вип.: 56. С. 174-179.
22. Гураль П.Ф. Територіальна громада в Україні: історико-правове дослідження.

Монографія. Львів: ЛьвДУВС, «Край». 2008. С. 411–431.

23. Дутка М.Т. Правові норми в муніципальному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. М-во внутр. справ України, Нац. акад. внутр. справ. К. 2013. 20 с.
24. Куйбіда В.С., Толкованов В.В. Досвід впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні в Україні та інших європейських країнах. Збірник праць. К.: ТОВ «Поліграфічний Центр «Крамар» 2010. 258 с.
25. Калиновський Б.В. Відповідальність органів і посадових осіб місцевої публічної влади в Україні: проблеми та шляхи їх розв'язання. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1(15). С. 25-39.
26. Квач С.С. Міжнародний договір як джерело муніципального права: проблеми теорії та практики : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.02. М-во освіти і науки України, Маріуп. держ. ун-т. Маріуполь, 2013. 16 с.
27. Кириченко Ю.М. Юридична відповідальність органів місцевого самоврядування: багатоаспектність визначення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 158-162.
28. Ковалів М.В. Крикавська І.В. Територіальна громада як носій функцій місцевого самоврядування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Випуск 2. Том 1. С. 155-158.
29. Корнієнко М.І. Муніципальне право України. Концептуальні та організаційно-правові питання. Навч. посіб. К.: «Алерта». 2005. С. 44–59.
30. Кравченко В. В., Бедрій Р. Б., Гірняк В. О. Муніципальне право України у визначеннях та схемах. Навч. посібник. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ». 2019. 144 с.
31. Кравченко В.В., Пітцик М.В. Муніципальне право України. Навчальний посібник. К.: Атіка, 2003. 672 с.
32. Кравчук О. Особливості структури органів комунального управління та питання їх систематизації. *Право України*. 2006. № 10. С. 119 – 123.
33. Кравчук О. Проблеми становлення матеріальної та фінансової основи комунального управління: адміністративно-правовий аспект. *Юридична Україна*. 2007. № 3. С. 26 – 32.
34. Крегул Ю., Батрименко В. Реформування місцевого самоврядування в Україні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 17-27.
35. Круш П.В. Муніципальне управління. Навч. посіб. К. : «Центр навч. л-ри». 2006. С. 33–64, 67–263.
36. Куриленко Р.М. Місцеві ради та їх виконавчі органи: взаємовідносини, розподіл компетенції, взаємозалежність функцій. Вищий навчальний заклад «Полтавський університет економіки і торгівлі». Полтава. 2021. 78 с.
37. Любченко П.М. Муніципальне право України. Навч. посіб. НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування Нац. акад. прав. наук. України. Х. : ФІНН. 2012. 495 с.
38. Любченко П.М. Муніципальне право. Підр. К.: Право. 2019. 512 с.
39. Мечинський О.Б. Формування та розподіл коштів бюджету місцевого самоврядування. 25.00.06 Автореф...канд.наук з держ.уравління. УАДУ при Президентові України. К. 2001. 17 с.
40. Музика Л. А. Право комунальної власності в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Національний ун-т внутрішніх справ. Х. 2004. 20 с.
41. Пирога І.С., Бисага Ю.М., Рогач О.Я. Муніципальне право України. Підруч. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 358 с.
42. Теліпко В.Е., Панасюк С.А. Науково-практичний коментар закону України про місцеве самоврядування в Україні. К.: ЦУЛ. 2011. 400 с.
43. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування. Львів: «Літопис». 2002. 196 с.
44. Петришина М.О. Нормотворча діяльність в органах місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава

Мудрого. Х. 2010. 20 с.

45. Погорілко В.Ф., Баймуратов М.О., Бальцій Ю.Ю. та ін. Муніципальне право України. Підручник. К.: «Правова єдність», 2009. С. 182–215.
46. Кудлай Т.П., Мельниченко Н.Г., Дубенко С.Д., Плахотнюк Н.Г. Право в державному управлінні. авч. посіб. Київ: НАДУ, 2016. 376 с.
47. Тодика Ю.М. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів. Монографія. Х.: «Право». 2009. 178 с.
48. Рибак В.В. Регулювання процесів ринкової трансформації системи доходів місцевого самоврядування: Автореф... д-ра екон. наук: 08.02.03. Інститут економіки промисловості НАН України. Донецьк. 2001. 35 с.
49. Руденко О. М., Козюра І. В. , Ткаленко Н. В. , Маргасова В. Г. Історія та теорія місцевого самоврядування. Навч. посібн. Київ : Кондор-Видавництво. 2016. 226 с.
50. Тетарчук І. Муніципальне право України. авч. посіб. для підготовки до іспитів. К.: Центр навчальної літератури. 2020. 206 с.
51. Ткаченко Г.С. Правові засади служби в органах місцевого самоврядування в Україні. *Державне управління*. 2017. № 8. С. 103-105.
52. Ткачук А.Ф. Врегулювання діяльності місцевої влади та її органів: проекти тип. місц. нормат. актів. К. : «Легальний статус», 2011. 91 с.
53. Трачук П.А. Проблеми юридичної відповідальності у системі місцевого самоврядування. *Держава і право*: Зб. наук. праць. Вип. 18. К., 2002. С. 98-103.
54. Яцук В.А. Організаційно-правові засади відповідальності органів місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з державного управління: 25.00.04 «Міське самоврядування». Київ : Національна академія державного управління при Президентові України, 2012. 22 с.

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінка знань, умінь та практичних навичок студентів з навчальної дисципліни „Адміністративне право” здійснюється відповідно до графіка, наведеного у таблиці

Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		СЕМЕСТРОВИЙ ТЕСТ (ІСПИТ)
Поточне оцінювання	Оцінювання модульного завдання	Поточне оцінювання	Оцінювання модульного завдання	
50	50	50	50	100

Протягом року студенти вивчають 2 змістових модулів. Після виконання кожного змістового модуля (лекції, практичні заняття) здійснюється поточний контроль у вигляді письмової, усної роботи чи тестування. Оцінювання навчальних досягнень та практичних навичок студентів здійснюються за 100-бальною системою за кожний змістовий модуль.

Студент, який в результаті поточного оцінювання (під час тестування, письмової роботи, колоквіуму), або підсумкового контролю за модулем отримав більше 60 балів, має право не складати іспит з дисципліни. У разі отримання позитивної підсумкової оцінки за модулі студент має також право відмовитися від складання іспиту. У такому випадку в заліково-екзаменаційну відомість заноситься загальна підсумкова оцінка. При умові, що студент (ка) хоче покращити підсумкову оцінку за модуль із дисципліни, він (вона) має складати іспит.

Студент, який в результаті підсумкового оцінювання за модулем отримав менше 60 балів зобов'язаний складати іспит з дисципліни. У разі, коли відповіді студента під час іспиту оцінені менш ніж 60 балів, він (вона) отримує незадовільну підсумкову оцінку. При цьому результати поточного контролю не враховуються. Оцінювання навчальних досягнень студентів здійснюється за такою шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

